

АЮУЛГҮЙ БАЙДАЛ СУДЛАЛ

3.Болдбаатар - Үндэсний аюулгүй байдлын зөвлөлийн

Стратеги судалгааны хүрээлэнгийн

Олон улсын цэрэг-стратегийн судалгааны

төвийн дарга, доктор (Ph.D)

ДОТООД АЮУЛГҮЙ БАЙДЛЫГ ХАНГАХ ЧИГ ҮҮРЭГ БҮХИЙ БАЙГУУЛЛАГУУДЫН ТУЛГАМДАЖ БУЙ АСУУДАЛ, ХАМТЫН АЖИЛЛАГАА, ТҮҮНИЙГ ШИЙДВЭРЛЭХ АРГА ЗАМ

Оршил

Улс үндэсний аюулгүй байдлыг хангах тулгуур зарчимд тухайн улс дотооддоо аюулгүй, тогтвортой байх явдал тэргүүн зэргийн ач холбогдолтой. Үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлалд нийгмийн дотоод аюулгүй байдлыг хангах, үндэсний эв нэгдлийг бэхжүүлэхдээ нийгмийн үнэт зүйлсийн нэгдмэл байдал, нийгмийн зөвшилцлийг бэхжүүлэх, дотоодын зөрчил, тэмцэлд хүргэх аливаа үйл явдлаас сэргийлэх зэрэг асуудал нэн чухал болохыг онцлон дурдсан байдаг. Гадаад орнуудын зүгээс аливаа улс оронд чиглэсэн бодлого хэрэгжүүлэхдээ тухайн улсын дотоод орчин, тэр дундаа нийгмийн сэтгэл зүйд нь нөлөөлж тогтворгүй байдал бий болгох, улмаар улс үндэстнийг эзлэн түрэмгийлэх арга технологи шинэ хэлбэрээр хөгжсөөр байна. Орчин үеийн аюулгүй байдлын салбарт гарч буй уламжлалт бус аюул,эрсдэл нь энэхүү арга хэлбэрээс урьдчилан сэргийлэх, аюул эрсдэлийг таслан зогсооход хууль сахиулах байгууллагуудын үүрэг оролцоо, хамтын ажиллагаа нэн чухал ач холбогдолтой.

Үндсэн хэсэг

Сүүлийн жилүүдэд манай улсын дотоод аюулгүй байдалд эрсдэл учруулж болзошгүй дараах тулгамдсан асуудлууд байна. Үүнд:

1 . Үндэсний эв нэгдэл

Аливаа улс үндэстэн бусад улсаас түүх, гарал үүсэл, хэл, соёл, зан заншил, шашин шүтлэг зэргээр ялгарч, үндэсний онцлогт хэв шинжийг бүрдүүлж байдаг. Энэхүү онцлог нь үндэсний эв нэгдлийн дархлааг тогтоож, ард түмний оюун санааны нэгдмэл байдлыг бий болгодог. Харин үндэсний аюулгүй байдалд хор хохирол учруулдаг хамгийн бодитой, хамгийн том аюул бол дотоодын эв нэгдэл алдагдах явдал юм. Сүүлийн жилүүдэд гадна дотны улс төр, шашин, соёлын нөлөөгөөр үндэсний эв нэгдэл сарниж, ард түмний үнэт зүйлийн нэгдмэл байдал алдагдаж болзошгүй нөхцөл үүсээд байна. Тухайлбал манай улсад үндэсний аюулгүй байдалд сөрөгөөр нөлөөлж болзошгүй олон янзын шашны гаж урсгалууд идэвхитэй үйл ажиллагаа явуулах болсон. Стратеги судалгааны хүрээлэнгийн 2018 оны судалгаагаар

Монгол Улсын нутаг дэвсгэрт 1075 шашны байгууллага үйл ажиллагаа явуулж байна. Эдгээрийн 48.5 хувь нь христийн, 40.8 хувь нь буддын, 6.3 хувь нь исламын, 2.8 хувь нь бөө мөргөлийн, 1.5 хувь нь бусад шашны байгууллага байна. Эдгээр шашны байгууллагын дотор бурханы шашин ба бөө мөргөл, исламын шашны сүм хийд, мөргөлийн төв, мечетээс гадна зарим улсад хориглож, үйл ажиллагааг нь хязгаарласан, Монгол Улсын Үндэсний аюулгүй байдалд сөргөөр нөлөөлж болзошгүй шашны янз бүрийн гаж урсгалууд нэвтрээд байна. Шашны байгууллагын бүртгэл, мэдээллийн асуудал хариуцдаг үндэсний аюулгүй байдлын тусгайлсан чиг үүрэг бүхий Хуулийн этгээдийн улсын бүртгэлийн газар шашны байгууллагын тоон мэдээллийг гаргахдаа зөвхөн бүртгүүлэх хүсэлтээ ирүүлсэн шашны байгууллагын тоонд тулгуурлан гаргадаг бөгөөд зөвшөөрөлгүй ажиллаж байгаа шашны байгууллагын үйл ажиллагаанд хяналт тавьдаггүй байна. Хууль сахиулах чиг үүрэгтэй цагдаагийн байгууллагад тухайн орон нутаг дахь шашны байгууллагын үйл ажиллагаа эрхлэх хугацаа дуусах эсэх тухай мэдээлэл байдаггүй бөгөөд үндэсний аюулгүй байдлыг хангах тусгай чиг үүрэгтэй байгууллагуудын уялдаа холбоо хангалтгүй байна.

Стратеги судалгааны хүрээлэнгээс 2021 оны 5 дугаар сард гүйцэтгэсэн судалгаагаар Монгол Улсын үндэсний эв нэгдэлд сөргөөр нөлөөлж буй хүчин зүйлсэд нийгмийн ёс суртахууны доройтол, иргэдийн улс төрийн намаас болж талцан хуваагдах үзэгдэл, эх оронч үзэл төлөвшөөгүй байдал, нутгархах үзэл зэрэг 16 хүчин зүйл нөлөөлж байна гэж үзсэн . Энэ байдал цаашид удаан үргэлжилбэл Монгол Улсын язгуур эрх ашиг, дотоод аюулгүй байдалд асар их хохирол учруулж болохоор байна.

2 .Нийгмийн тогтворгүй байдал

Цар тахлаас үүдэлтэй нийгэм эдийн засгийн таагүй байдал бий болж, ажилгүйдэл, ядуурал өсөхийн хэрээр иргэдийн бухимдал нэмэгдэж, төр засагт үл итгэх байдал ихээр ажиглагдаж байна. Энэхүү нийгмийн бухимдлыг ашиглан улс төрчид, олны танил хүмүүс популизм хийж, төр засгийг үндсэн хуулийн бус аргаар өөрчлөх шаардлага тавьж, олон нийтийг эмх замбараагүй байдал, өдөөн хатгалгад турхирах байдал үе үе ажиглагдах боллоо. Олон нийтийн санаа бодлын тандалт судалгаанаас үзэхэд нийгэм эдийн засгийн тулгамдсан асуудал нэмэгдэж, шударга ёс алдагдах тусам олон нийт жагсаал цуглаанд оролцох магадлал нэмэгддэг байна . Сант марал сангийн 2021 оны 4 дүгээр сард гүйцэтгэсэн судалгаагаар нийгмийн тулгамдсан асуудлыг шийдвэрлэхгүй бол иргэдийн 50 орчим хувь нь жагсаал цуглаанд оролцох, иргэний нийгмийн байгууллагуудыг дэмжих, төр засгийн өөрчлөх шаардлага тавих зэрэг улс төрийн идэвхитэй үйл ажиллагаа явуулахад бэлэн байгаагаа мэдэгджээ. Ардчилсан засаглалын хөгжлийн харьцуулсан судалгааны

чиглэлээр Монгол Улсад хэрэгжүүлсэн зарим судалгааны дүнгээс үзэхэд сүүлийн жилүүдэд ард иргэдийн олонх нь ардчилсан засаглалын хэрэгжилтэнд сэтгэл хангалуун бус байгаагаа илэрхийлж байна. Өөрөөр хэлбэл Монгол Улсад ардчилсан засаглал тохирохгүй гэж үзэх хүмүүсийн тоо нэмэгдсээр байна. АНУ болон баруун европын орнуудтай харьцуулахад шинээр ардчилал тогтсон орны иргэдийн хувьд авторитар дэглэмийг санагалзах, нийгмийн өөр зохион байгуулалтыг эрэлхийлэх хандлага ихээхэн ажиглагдаж байна. Зарим нөхцөлд ардчилсан бус засаг ардчиллаас илүү дээр байж болно гэх хандлага олонхийн буюу 37.4 хувийг эзэлж байна. Ардчилсан бус хүчтэй удирдагчтай байх үзэл санааг олон нийт дэмжих хандлагатай байгаа юм. Хүчтэй удирдагчтай байх үзэл санаанд нийгэм хөтлөгдөх тусам дарангуйллын тогтолцоо, төрийн эргэлт гарах, цэргийн дэглэм тогтох магадлал өндөр байдаг. Монголын нийгэм ийм хэв шинжийг бүрдүүлж байгаа тул засгийн эрхийг гартаа авах зорилго бүхий бүлэглэлүүд бий болох, гадаадын улс орнуудын дэмжлэгээр дотоодод нь хагалан бутаргах, нийгмийн тогтворгүй байдал үүсгэж болзошгүй нөхцөл бүрдсэн байна.

3 .Уламжлалт биет бус өв соёлын гээгдэл

Аливаа түүхэн бүлэг ард түмэн буюу угсаатан, үндэстний хувьд төрөлх газар нутаг, уугуул ард түмний удмын сан, үндэсний уламжлалт соёл, тэдгээрийн нэгдэл бол үндэсний язгуур үнэт зүйлс нь болж байдаг. Төрөлх газар нутаг, удмын сан хоёрын нэгдлийг нөхцөлдүүлж аюулгүй өөрөөрөө оршин хөгжих нөхцөлийг хангаж байдаг тулгуур хүчин зүйл бол үндэсний уламжлалт соёлын тогтолцоо юм. Монгол уламжлалт нүүдлийн соёлын биет бус өвийн төрөл, өвлөн уламжлагчдын өнөөгийн дүр төрх нь “Эх хэл, аман уламжлал, түүнийг илэрхийлэх хэлбэрүүд”-ийн жишээн дээр хийсэн судалгааны үнэлгээгээр соёлын биет бус өвийн төрлүүдийг өвлөн уламжлагчдын тоо өнөөгийн Монголын хүн амын дотор эрс цөөрсөн үзэгдэл илэрч байна.

1 .Монгол Улс 1921 оны Ардын хувьсгалын дараа үеэс 1990 хүртэлх 70 шахам жилийн хугацаанд уламжлалт өв соёлыг социалист нийгэмд харш, хуучин нийгмийн хоцрогдсон зүйл хэмээн үзэх болсноор соёлын өвөө хадгалах, үр хүүхэддээ өвлүүлэх боломж аажим хаагдсаар устах аюулын ирмэгт хүрсэн,

2 .Монгол Улс 1990 оноос ардчилал, чөлөөт зах зээлийн тогтолцоонд шилжих үед монголчууд уламжлалт соёлын өвөө бараг хэрэглэхээ больж хэт хөндийрч холдсон, бараг мартах аюул нүүрлэсэн байдалд орсон,

3 .1990 оноос ардчилал, чөлөөт зах зээлийн нийгэмд шилжин орох үеэс өөрийн өв соёлоо бараг мартсан монголчуудад гадны соёлын бүхий л

хэлбэрүүд онцгой сайхан зүйл мэт санагдаж тэдгээрээс эмх замбараагүй өөр өөрийн дур зоргоор хэрэглэх сэтгэлгээнд шилжсэн,

4 .Монгол Улс ардчилал, чөлөөт зах зээлийн нийгэмд шилжсэн хугацаанд “Соёлын тухай”, “Соёлын өвийг хамгаалах тухай” Монгол Улсын хуулиудыг бий болгосон. Уламжлалт соёлын өв бол гагцхүү гэр бүл, бүх шатны боловсролын байгууллагаар дамжиж үр удамдаа өвлөгддөг жам ёсны хуультай. Гэтэл “Соёлын тухай” Монгол Улсын хуулинд соёлыг тээж түгээдэг этгээдийн бүрэлдэхүүнд иргэн, соёл урлагийн байгууллагыг оруулаад гэр бүл, боловсролын байгууллагыг орхигдуулсан,

5 .2010 онд баталсан Үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлалдаа Соёл иргэншлийн аюулгүй байдлыг Оршин тогтнохуйн аюулгүй байдлын түвшинд авч үзэхээр баталгаажуулсан. Гэвч үндэсний соёл бол үндэсний оршин тогтнох, хөгжих суурь үндэс юм гэдэг ойлголт төрийн бодлого, нийгмийн сэтгэл зүйд суугаагүйгээс соёлыг үндсэн чиг үүргийн яамны түвшинд тавих нь бүү хэл салбарын тусгай яамны түвшинд ч авч үзэхгүйгээр өөр яамны хавсарга болгож олон жил явсан нь соёлын салбарын хөгжлийг уналтад оруулсан

Дээр дурдсан дүгнэлтүүдтэй холбогдуулан тэмдэглэхэд Монгол хүний үндэсний сэтгэл зүйг төлөвшүүлж, тэнцвэржүүлж, үр удамдаа өвлүүлэх жам ёсны үзэгдлийг зангидаж байдаг уламжлалт соёлын “ёс суртахууны хазаар” бүр үгүй болох аюул нүүрлээд байна .

4 .Улс төрийн намуудын төлөвшил

Үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлалын 3.3.2.2. дахь хэсэгт “Авлигатай хийх тэмцлийг үндэсний хэмжээнд өрнүүлж, улс төрийн нам, иргэний нийгмийн байгууллагын идэвхтэй оролцоог хангана. Авлигаас урьдчилан сэргийлэх, соён гэгээрүүлэх ажлыг эрчимжүүлж, авлигыг үл тэвчих үзлийг нийгэмд төлөвшүүлнэ”, мөн 3.3.4.1 дэх хэсэгт “Ардчилсан тогтолцооны тулгуур болох улс төрийн намуудын төлөвшил, дотоод ардчиллыг дэмжиж, улс үндэстэн хийгээд нийгмийн өмнө хүлээх үүрэг, хариуцлагыг нь өндөржүүлнэ. Үндэсний язгуур эрх ашгийн үүднээс улс төрийн намын үйл ажиллагааг уялдуулан зохицуулах, зөвшилцөлд хүрэх механизмыг хөгжүүлнэ” хэмээн улс төрийн нам бол засаглалын чухал институт болохыг онцолж, түүний төлөвшил, дотоод ардчиллыг бэхжүүлэх, авлигаас ангид байх нөхцөлийг бий болгох нь үндэсний аюулгүй байдлыг хангахад нөлөөлнө гэж үзсэн байдаг. Аливаа улсын ардчиллын чанар, бэхжилтийг хангахад улс төрийн нам хамгийн чухал үүрэгтэй. Монгол Улс 1992 онд шинэ Үндсэн хуулиа батлан олон намын тогтолцоонд шилжсэн цагаас хойш улс төрийн намын тоо тогтмол өссөөр эдүгээ Улсын Дээд шүүхэд 36 улс төрийн нам бүртгүүлжээ . Улс төрийн нам гэдэг нь сонгуульд амжилттай оролцож засгийн эрхийг авахын төлөө улс

орныг хөгжүүлэх “бодлого, мөрийн хөтөлбөр”-ийг сонгогчдод санал болгодог улс төрийн институт. Сонгуульд амжилттай оролцох, сонгуулийн бус үед улс төрийн үйл ажиллагаа явуулж улс орны хөгжлийн бодлогыг тодорхойлох, намын бүтцийг тогтвортой ажиллуулах, үүний тулд тухайн улс төрийн намын гишүүд намын шийдвэрлэх ёстой аливаа асуудалд санал бодлоо чөлөөтэй илэрхийлдэг, оролцдог, төлөөлөх түвшний бүх сонгуульд хүйс харгалзахгүйгээр нэр дэвшин өрсөлдөх, нэр дэвшигчид саналаа өгөх, намын үйл ажиллагааны болон санхүүгийн тайлантай танилцах, хянах зэргээр намын үйл ажиллагаанд оролцдог хариуцлагатай гишүүдтэй байх нь намын төлөвшил, дотоод ардчиллыг тодорхойлдог. Гэвч Монгол Улсад буй улс төрийн намуудын төлөвшил, чанарын асуудалд улс төр судлаачид төдийгүй нийгмийн зүгээс шүүмжлэлтэй хандсаар ирлээ. Улс төрчид, намуудын зүгээс ардчиллын наад захын зарчмуудыг хэрэгжүүлэхгүй, хууль бус арга хэрэглэх, өөрт ашигтай бизнесийн тендерийг авах, иргэдийн эрх ашгийг зөрчих, авлига хээл хахуульд автах зэрэг олон сөрөг үзэгдэл үүсгэж байгааг дурьдаж болно. Үүний гол шалтгаан нь улс төрийн намууд дотоод ардчилалгүй, намын санхүүжилтийн далд бөгөөд хяналтгүй байдал, эрх ашгийн төлөө улайран тэмцдэг, өндөр түвшний авлигатай холбогдсон зэрэг асуудал байна. Энэ бүхнээс үүдэлтэй иргэд хоорондоо улс төрийн намаас болж талцан хуваагдах, дотоодын эв нэгдэл алдагдах, нийгмийн сэтгэл зүйн хямралт байдлыг бий болгож буй үзэгдэл түгээмэл ажиглагдаж байна.

5 . Ковид-19 цар тахал ба био аюулгүй байдал

Шинэ төрлийн коронавирусийн халдварын тархалт Монгол Улсын дотоод аюулгүй байдал, эрүүл мэндийн салбарт томоохон сорилт, бас сургамж, дохио болж байна. Цаашид ийм төрлийн онц аюултай халдварт өвчин дэгдсэн тохиолдолд манай улс өнөө хэр бэлэн биш байна. Био аюулгүй байдлыг хангах, цар тахлаас урьдчилан сэргийлэх асуудал бидний анхаарлын гадна талд орхигдсоор иржээ. Ковид-19 цар тахлын хамарч буй хүрээ, тархалтын хурд, үргэлжилж буй хугацаа, халдварлах зам болон эмнэл зүйн шинж тэмдгийн олон янз байдал зэрэг нь вирусийн шалтгаант аливаа халдварт өвчний тархвар зүйн нийтлэг онцлогоос ихээхэн өөр байгаатай холбогдуулан үүсгэгч вирусийн гарал үүслийн талаар янз бүрийн таамаг дэвшүүлэхэд өөрийн эрхгүй хүргэж байгаа. Ковид-19 цар тахлын дэлхий дахины хөнөөлт үр дагавар асар их, мөн үүнийг биотеррор үйл ажиллагаа хэмээн үзэх хардлага түгээмэл байгаагаас үүдэн улс орнууд био аюулгүй байдал, био хамгааллын асуудлаа өндөр дээд түвшинд, нухацтай авч хэлэлцэх зүй ёсны шаардлага үүсээд буй.

Халдварт өвчин үүсгэгч бичил биетнийг аюулын зэрэглэлээр 4 ангилдаг бөгөөд эдгээр үүсгэгчтэй био аюулгүйн III, IV зэрэглэлийн лабораторид ажиллах ёстой. Гэтэл Монгол Улсад био аюулгүйн II зэрэглэлээс дээш

түвшний лаборатори байхгүй нь үхлийн аюултай халдварт өвчний үед бид бэлэн биш, барьц алдах нэг том шалтгаан болсон. Ковид-19 цар тахал нь вирусийн шалтгаант, үхлийн аюултай халдварт өвчний анхны тохиолдол биш бөгөөд сүүлчийнх ч бас биш юм. Иймд Монгол Улсын био аюулгүй байдлыг хамгаалах үндэсний тогтолцоог бүрдүүлэх, ялангуяа хууль хүчний байгууллагууд зарим чиг үүргийг хэрэгжүүлэх шаардлага гарч байна.

6. Хүн амын эрүүл мэнд, хүнсний аюулгүй байдал

Монгол Улсын дотоод аюулгүй байдлын салшгүй хэсэг бол нийт хүн амын эрүүл, аюулгүй амьдрах баталгааг хангах явдал юм. Ковид-19 цар тахал манай улсын эрүүл мэндийн тогтолцоо хэр хүчин чадалтай байгааг бидэнд харуулж байна. Эрүүл мэндийн салбарын тогтолцоог сайжруулахын тулд эмчилгээ, үйлчилгээ, эмийн чанар, эмчлэх боловсон хүчнийг чадваржуулах, эмнэлгийн оншилгооны тоног төхөөрөмжийг бүхэлд нь шинэчлэх шаардлагатай. Ялангуяа эмийн бүтээгдэхүүний чанар, аюулгүй байдлыг хангах нь тулгамдсан асуудал болж байна. Эрүүл мэндийн яамны харьяа Эрүүл мэндийн хөгжлийн төвийн эмийн зохицуулалтын алба болон Гаалийн ерөнхий газрын барааны ангилал, үнэлгээний хэлтсийн хамтран боловсруулсан Монгол Улсад бүртгэлтэй эмийн кодолсон жагсаалтад нийт 3944 эм бүртгэлтэй байгаагаас 3391 нь буюу 86 хувь нь импортын эм, 553 буюу 14 хувь нь дотоодын үйлдвэрийн эм байна. Дотоодын үйлдвэрийн нийт 553 эмийн 267 (48,3%) нь европ эм, 286 (51,7%) нь уламжлалт эм байгаа нь дотоодын эм үйлдвэрлэлээ дэмжих бодлого дутмаг байгаагийн нэг илрэл юм. Монгол Улсад эмийн чанар, аюулгүй байдлыг шалгаж шинжилдэг нэг ч лаборатори байхгүй. Гэтэл дэлхийн 47 улсаас 3391 эм импортоор авдаг нь эмийн зохисгүй хэрэглээг үүсгэж, эмийн аюулгүй байдал хангагдахгүй байгаагийн тод жишээ юм. Монгол Улс өдгөө дэлхийн улс орнуудаас хорт хавдрын өвчлөл хамгийн ихтэйд тооцогдож, түүний дотор элэг, ходоодны хорт хавдар хамгийн их байгаа нь хоол хүнсний асуудал ихээхэн тулгамдаж байгааг харуулж байна. Хоол боловсруулах эрхтэн тогтолцооны өвчлөл хот хөдөөд ялгаагүй өсөх хандлагатай, нийслэлд бүр их өссөн, 9-өөс 10 хүн тутмын нэг нь хоол боловсруулах тогтолцооны өвчтэй байна. Аймаг, орон нутагтай харьцуулбал нийслэлийн хүн амын хүнсний хэрэглээний сагсанд импортын хоол хүнс харьцангуй их байгаа бөгөөд энэ нь өвчлөл ихсэх шалтгаан болж байх магадлал өндөр. Монгол Улсын хилийн 26 боомтын 22-оор жилд ойролцоогоор 270000 тонн хүнс импортолдог. Энэ нь нэг Монгол хүн жилд дунджаар 90 кг импортын хүнсний бүтээгдэхүүн хэрэглэдэг гэсэн үг. Стратеги судалгааны хүрээлэнгийн Нийгэм, төрийн судалгааны секторын 2017-2018 онд хийж гүйцэтгэсэн “Хүнсний импортын хяналтыг сайжруулах нь” бодлогын судалгааны үр дүнд импортын хяналт шалгалтын тогтолцоо сул, дутмаг байгаагаас хүнсний

аюулгүй байдал алдагдаж байна. Энэ нь импортын хүнсний чанарын хяналтын шинжлэх, тайлагнах, мэдээлэх тогтолцоо огт бүрдээгүйтэй холбоотой. Импортын хүнсний хяналтыг гүйцэтгэх лабораторийн чадавх сул, хүрэлцээгүйгээс импортын хүнсний аюулгүй байдлыг хянаж чадахгүй байна гэсэн дүн гарсан байна .

7. Хүн ам дахь цус ойртолт, үр дагавар

Монголчууд овгоо хэрэглэж, гэрийн угийн бичгээ хөтөлдөг уламжлал тасарсан 1925 оноос хойш Монгол хүн өөрийн авга өвөг эцэг, эмэг; нагац өвөг эцэг, эмгээс урагш түвшинд ураг төрөл, садан сүлбээний холбоотой хүмүүс, тэдний үр удмын тухай мэдлэг, мэдээлэлгүй болсонтой холбоотой хүн амын дотор цус ойртох үзэгдэл үүсэж, даамжирсаар эдүгээ үндэсний аюулгүй байдалд нөлөөлөхүйц түвшинд хүрчээ. Мөн ураг төрөл, садан сүлбээний харилцаа, холбооны хүрээ ийнхүү хумигдахын хэрээр монголчуудын эв нэгдлийн язгуур чанар суларсан.

Өргөн уудам нутаг дээр цөөн хүн амьдрах нь хүн амын удмын сангийн аюулгүй байдлыг хангахад ихээхэн эрсдэл дагуулдаг. Монгол Улсын засаг захиргаа өнөөгийн байдлаар 21 аймаг, 330 сум, 1639 багт хуваагдсан бүтэцтэй байгаа. Засаг захиргааны ийнхүү хэт жижиглэсэн бүтэц нь хүн амын чөлөөт хөдөлгөөнийг хязгаарлаж цус холилдох үзэгдлийг түгжигдмэл байдалд оруулдаг сөрөг үр дагавартай.

Монгол Улсын хүн амд өөрөөс дээш 3-4 дэх үеийн ах дүү нар гэрлэхэд илэрдэг цус ойртолт ($FIT=0.0651$) бий болж, энэ нь бүх аймаг, сум, багийн хүн амд нийтлэг үзэгдэл болсныг хүн судлаач эрдэмтдийн олон жилийн генетикийн судалгааны үр дүнгүүд хөдөлбөргүй нотолдог. Түүнчлэн гэрлэлтийн тогтолцоо ихээхэн эвдэгдэж хөдөөгийн багийн хувьд нэг багийн уугуул хүмүүс хоорондоо гэрлэх нь нийт гэрлэлтийн 85,4%, нэг сумын уугуул хүмүүс хоорондоо гэрлэх нь нийт гэрлэлтийн 73,9%, нэг аймгийн уугуул хүмүүс хоорондоо гэрлэх нь нийт гэрлэлтийн 86,1%-ийг тус тус эзэлдэг болсон. Төв суурин газар тийш чиглэсэн ганц урсгалт шилжих хөдөлгөөнтэй холбоотой хөдөө орон нутгийн хүн ам хэт цөөрч шууд бус цус ойртолтын түвшин сүүлийн 10 жилд 1,2-5,1 дахин өссөн. Хүн ам дахь цус ойртолтын өнөөгийн түвшин дараах ноцтой үр дагавар учруулж байна. Үүнд:

1 .Өвчний олон улсын Х ангиллын 19 бүлэг өвчин, 32 төрлийн хорт хавдраар Монгол хүн өвдөж, эндэхэд цус ойртолт бодитой нөлөөлж байна.

2 .Монгол Улсын хүн амд бүртгэгдсэн “Оюуны хомсдол”-ын нийт тохиолдлын тавин хувь нь цус ойртолтын шалтгаантай байна.

3 .Төрөлхийн хөгжлийн согог, гажигтай хүүхэд аймаг бүрт мэндэлж, жил ирэх тусам тооны хувьд эрс өсөж, мэс заслаар ч шийдэх боломжгүй хүнд

хэлбэрийн гажгууд илэрч байгаа нь цус ойртолттой шууд бөгөөд хүчтэй хамааралтай байна .

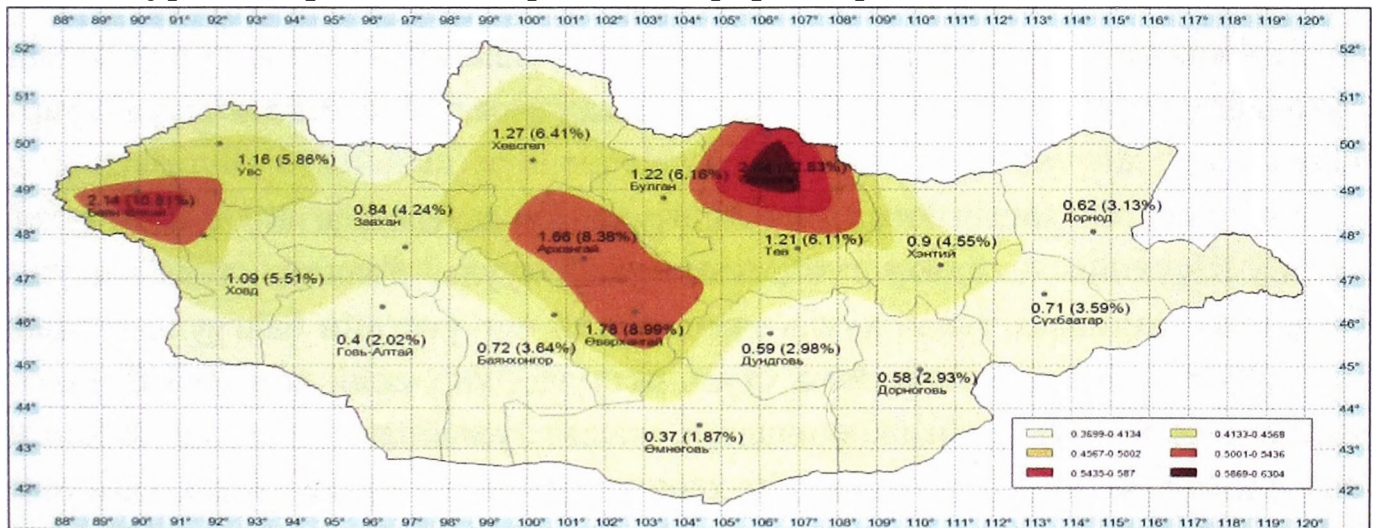
8. Хүн амын орон зайн байршил, нягтрал

Монгол Улсын хүн амын нягтрал, орон зайн байршлын хэт тэнцвэргүй байдал нь нутаг дэвсгэрийн бүрэн бүтэн байдлыг хангахад ихээхэн эрсдэл дагуулж байна. Судалгааны үр дүнд хийсэн дүгнэлт:

1 .Монгол Улсын нэг аймгийн хүн амын 60 гаруй хувь нь аймаг, сумын төвд, 40 орчим хувь нь хөдөөд амьдарч байгаа төдийгүй аймгийн төвийн хүн ам (38,2%) хөдөөгийн нийт хүн ам (39,4%)-тай ойролцоо байгаа нь манай улсын хүн амын орон зайн байршил ихээхэн тэнцвэргүй байдалд орсныг харуулж байна.

2 .Аймаг, сумын төвийн суурин хүн амыг оруулан тооцсон хүн амын нягтралын газарзүйн тархалтын зургаас үзэхүл үндсэндээ Монгол орны өргөргийн 470 градусаас 410, уртрагийн 1090 градусаас 1200 градусын зурвас руу ойртох тусам хүн амын суурьшлын хэт сийрэгжилт бий болсон үзэгдэл илэрлээ (Зураг 1).

Зураг 1. Хүн амын нягтралын газарзүйн тархалт

3 .Монгол Улсын хилийн дагуух сумдын хүн амын дундаж нягтрал хилийн бус сумдынхтай харьцуулахад 2 дахин бага, мөн өмнөд хөрштэй хил залгаа сумдад хүн амын дундаж нягтрал хойд хөрштэй хиллэдэг сумдынхаас 1,3 дахин бага байгаа нь хил хязгаар нутаг эзэнгүйдэж буйг гэрчилж байна.

Монгол Улсын дотоод аюулгүй байдалд сөрөг үр нөлөөтэй, цаашид аюул эрсдэл өргөжих магадлалтай өнөөгийн нөхцөлд Үндэсний аюулгүй байдлыг хамгаалах тусгай чиг үүрэгтэй байгууллагуудын хамтын ажиллагаа, үүрэг оролцоо нэн чухал асуудал болжээ. Үндэсний аюулгүй байдлын тухай хуулийн 7 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсэгт заасны дагуу Монгол Улсын үндэсний аюулгүй байдлыг хангах тусгайлсан чиг үүргийг дараах байгууллагууд хэрэгжүүлдэг. Үүнд:

1. Байгаль орчныг хамгаалах алба;
2. Гаалийн алба;
3. Дипломат алба;
4. Гамшгаас хамгаалах алба;
5. Мэргэжлийн хяналтын алба;
6. Зэвсэгт хүчин, бусад цэрэг;
7. Татварын алба;
8. Тусгай алба;
9. гадаадын иргэн, харьяатын асуудал эрхлэх алба;
10. Иргэн, хуулийн этгээд, эд хөрөнгийн эрхийн улсын бүртгэлийн асуудал эрхэлсэн алба.
11. Цагдаагийн алба зэрэг байгууллагууд багтдаг.

Гэвч “Үндэсний аюулгүй байдлын тухай” хуулиар тусгай чиг үүрэгтэй байгууллага улс орны аюулгүй байдлыг хангахдаа хэрхэн нэгдэж, хамтран ажиллаж, мэдээлэл солилцох, хэрхэн нэгдсэн ажиллагаа явуулах тухай тусгайлсан хуулийн заалт, зохицуулалт гараагүй явж ирлээ.

Дүгнэлт

Иймээс тусгай чиг үүргийн байгууллагуудын үйл ажиллагааг удирдлагын түвшинд уялдуулан зохицуулахад дараах тулгамдсан асуудал гарч байна.

- Монгол Улсын Зэвсэгт хүчний тухай хууль, Цагдаагийн албаны тухай хууль, Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх тухай хууль, Гаалийн тухай хууль, Гамшгаас хамгаалах тухай хууль зэрэг тусгай чиг үүргийн байгууллагуудын эрх зүйн хэм хэмжээ тогтоосон хууль актуудад үндэсний аюулгүй байдлыг хангах, хамтын ажиллагааны концепци, чиглэл тусгайлан тусгагдаагүй байна. Энэ байдал нь зөвхөн өөр өөрийн хариуцсан чиглэлээр ажиллагаа явуулах байдлыг бий болгож байна.

- Үндэсний аюулгүй байдлыг хангах тусгай чиг үүрэгтэй байгууллагуудын одоогийн хууль эрх зүйн зохицуулалт нь үндсэн үүрэг, чиглэл, үйл ажиллагаандаа бага анхаарч, илүүтэй захиргаа, зохион байгуулалт, бүтэц, албан тушаалтны эрх үүрэг гэсэн хоёрдугаар зэргийн асуудлуудад анхаарч, бие бүрэлдэхүүнийг хөгжүүлэх, чадваржуулах, орчин үеийн зэвсэг хэрэгслээр хангах, нийгмийн асуудлуудыг нь сайжруулах гэсэн үндсэн зүйлүдээсээ хол хөндий байна гэж үзэж болхоор байна. данхар том бүтэцтэй. Өөрийн хэрэгжүүлэх чиг үүргийн хэмжээнд үндэсний аюулгүй байдалд учирч болзошгүй аюул заналын талаар үнэлгээ, таамаглал дэвшүүлж, урьдчилан сэргийлэх үйл ажиллагааг хэрэгжүүлэхгүй байна.

- Дотоод аюулгүй байдлыг хангах чиг үүрэгтэй байгууллагууд учирч болзошгүй аюул, эрсдэлийн талаар судалгаанд тулгуурласан прогноз.

таамаглал дэвшүүлж түүндээ нийцсэн сургалт бэлтгэлийн тогтолцоог бий болгож, ард иргэдтэй мэдээллийн талаар хамтран ажиллах, ажиллагааны төлөвлөлт, харилцан ажиллагаа хангалтгүй байна.

- Дотоод аюулгүй байдлыг хангах чиг үүрэгтэй байгууллагуудыг улс төрөөс хараат байдлыг таслан зогсоож, мэргэжлийн чадварлаг байх шаардлагыг өндөрсгөж, цалин хангамж, нийгмийн баталгааг эдийн засаг, санхүүгээр дэмжих олон талт цогц арга хэмжээнүүдийг авч чадахгүй байна.

- Үндэсний аюулгүй байдлыг хамгаалах тусгай чиг үүрэгтэй байгууллагуудын үйл ажиллагаа, эрх үүргийг тодорхойлсон хууль тогтоомжийг боловсруулахдаа нийгэм, эдийн засгийн үнэлэмжинд суурилсан мэргэжлийн стандарт тогтоож, өрсөлдөөн байдлыг бий болгох хэрэгцээ байсаар байна.

Санал

Монгол Улсын дотоод аюулгүй байдалд учирч болзошгүй эрсдэл, тулгамдаж буй асуудлуудыг шийдвэрлэхийн тулд дараах арга хэмжээ хэрэгжүүлэх шаардлагатай.

- Үндэсний эв нэгдэл, оюун санааны нэгдмэл байдлыг хангахын тулд тусгай чиг үүргийн байгууллага болох Хуулийн этгээдийн улсын бүртгэлийн газар, цагдаагийн байгууллагууд хамтран ажиллаж, мэдээлэл солилцох шаардлагатай. Тухайлбал зөвшөөрөлгүй үйл ажиллагаа явуулж буй шашны байгууллага, гаж урсгалуудын бүртгэл, байршил, тусгай зөвшөөрлийн дуусах хугацаа зэрэг мэдээллий талаар харилцан солилцож, хяналт тавих хэрэгтэй байна.

- Сүүлийн үед олон нийтийг эмх замбараагүй байдалд уриалсан жагсаал, цуглаан ихээр гарах боллоо. Энэ үед нийгмийн дэг журмыг сахиулах хууль, хүчний байгууллагуудын нэр хүнд унах үзэгдэл ихээр ажиглагдаж байна. Иргэдийн эрх чөлөөг цагдаа нар хязгаарлаж, бүдүүлэг авир гаргаж буй мэт дүрс бичлэг, зураг олон нийтийн сүлжээнд тарааж иргэд хүчний байгууллагад итгэх бус үзэн яддаг байгууллага болж хувирах хандлага гарах боллоо. Үүнээс цагдаагийн байгууллага өөрсдийн нэр хүндийг сэргийлэх учиртай. Нөгөө талаас нь харвал цагдаагийн албан хаагчийн харилцааны соёл, мэргэжлийн ур чадвар, ёс зүйн асуудалд анхаарал хандуулж, нийгмийн харилцааг зүй зохистой болгох төлөвшүүлэхдээ цэрэгжсэн, захиргаадсан хэлбэрээс илүү хүмүүнлэгжсэн хэлбэрт оруулах хэрэгцээ шаардлага байж болох юм.

- Одоогоор Монгол Улсад хамгийн тулгамдаж буй асуудал болох Ковид-19 цар тахалтай тэмцэхэд хууль сахиулах байгууллагуудын хамтын ажиллагаа, нэгдсэн удирдлагыг оновчтой болгох асуудал тулгарч байна. Цаашид био аюулгүй байдлыг хангах үндэсний тогтолцоог бүрдүүлэх,

ялангуяа хууль хүчний байгууллагууд зарим чиг үүргийг нь хэрэгжүүлэх шаардлага гарч байна. Тухайлбал аюулгүй байдлын хангах бүтцэд биотерроризм, биологийн зэвсгийн асуудал харицсан нэгж, албыг байгуулж болох шаардлага ч үүсч болох юм.

- Дотоод аюулгүй байдлыг хангах чиг үүрэгтэй байгууллагуудын техник хэрэгслэл, зэвсэглэмжийг сайжруулж, техник технологийн дэвшлийг нэвтрүүлэх тал дээр ихээхэн анхаарч ач холбогдол өгөх, нөхцөл байдал бий болсоор байна. Учир нь уламжлалт аюул холдож, уламжлалт бус аюул зөөлөн хэлбэрээр улс орны дотоод аюулгүй байдалд нийгэм, эдийн засгийн аргаар нөлөөлж улс үндэстний аюулгүй байдлыг сүйрүүлдэг хэлбэрт шилжээд байгааг бид олон улсын амьдралаас харж байна.